

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

**Управління емоційними станами дитини дошкільного віку засобами
мультиплікаційного мистецтва**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 481 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Спеціалізація: Дитяча психологія

Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта

Марчик Альона Олександрівна

Керівник к.пед.н., к. психолог. Лось О.М.

Рецензент к.філолог.н., доцент Валуєва І.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти впливу мультиплікаційного мистецтва на емоційний розвиток дитини дошкільного віку	6
1.1. Психолого-педагогічна характеристика дошкільного віку та емоційного розвитку.....	6
1.2. Арт-терапія як напрям психологічної роботи.....	12
1.3. Управління емоційними станами дитини дошкільного віку засобами мультиплікаційного мистецтва.....	20
РОЗДІЛ 2. Методичні засади дослідження емоційної сфери дітей дошкільного віку	32
2.1. Огляд і обґрунтування вибору методик.....	32
2.2. Методичні рекомендації щодо управління емоційною сферою дошкільників засобами мультиплікаційного мистецтва.....	38
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

Одним з важливих завдань психічного розвитку сучасної дитини є емоційний розвиток. Саме гармонія або дисгармонія розвитку емоційної сфери дошкільника визначає його психічний розвиток в цілому. Сучасні педагоги відзначають, що дошкільний вік – період, коли починається процес соціалізації дитини, встановлюється її зв'язок з провідними сферами буття: світом людей, природи, предметним світом; відбувається прилучення дитини до культури, до загальнолюдських цінностей. Одним з важливих умов соціальної адаптації дитини виступає здатність виражати і розпізнавати емоції.

Емоції – внутрішній регулятор діяльності, проте функція регуляції поведінки емоції виконується не прямо, а через мотиви, причому нерідко мотиви власної поведінки залишаються для людини неусвідомленими. Ця особливість емоційних явищ – їх тісний зв'язок зі сферою несвідомого – також становить найважливішу специфіку емоцій, що істотно відрізняє її від пізнавальних процесів, які в більшій мірі здійснюються під контролем свідомості.

Дошкільний вік це період, коли переважає чуттєве пізнання світу. Емоційна чуйність дошкільнят як специфічне суб'єктивне переживання часом дуже яскраво забарвлює те, що діти відчувають, уявляють, мислять, емоції являють собою один з найбільш явно виявлених феноменів їх внутрішнього життя. Можна сказати навіть, що завдяки безпосередньому життєвому досвіду ці явища не тільки легко виявляються, а й досить тонко розуміються. Розвиток емоційної сфери дитини можливий на будь-якому етапі онтогенезу, але особливо актуально рішення даної проблеми в період молодшого шкільного віку, коли дитина, з одного боку, повинна підготуватися до засвоєння нових вимог і правил, підготуватися до входження в колективі однолітків, а з іншого боку, саме в цей період відбувається криза семи років,

і, з цього, на думку багатьох вчених (Л. І. Божович, В.С. Мухіної) вважається більш «емоційно насиченим».

Мультиплікаційні фільми представляють для дітей невичерпні можливості для розширення і збагачення емоційного досвіду. У мультфільмі кристалізується багатство інтонацій, що виражають різноманітні відтінки почуття і переживань. Персонажі мультиплікаційних фільмів демонструють дитині найрізноманітніші способи взаємодії з навколишнім світом. Вони формують у дітей уявлення про добро і зло, еталони гарного і поганого поведіння. Через порівняння себе з героями улюблених мультфільмів дитина має можливість навчитися позитивно сприймати себе, справлятися зі своїми страхами і труднощами, шанобливо ставитися до інших. Події, що відбуваються в мультфільмі допомагають підвищувати і розвивати мислення, уяву, формувати світогляд. Так, мультфільм – це ефективний засіб виховання дитини. Але на жаль багато мультфільмів побудовані безграмотно в усіх відношеннях і можуть мати для дитини небезпечні наслідки. Довге спілкування з героями таких «шкідливих мультфільмів» безпосередньо негативно впливає на емоційну психіку дитини». Тому участь батьків у виборі мультфільмів дуже необхідна.

Таким чином, актуальність проблеми, і її недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми дослідження – «Управління емоційними станами дитини дошкільного віку засобами мультиплікаційного мистецтва». Методологічні основи дослідження емоційної сфери особистості закладені у роботах К. Ізарда, Е. Носенко, Т. Рєпнова, М.А. Падун, Ю.В. Саєнко, у яких представлено аналіз сфер прояву емоцій, їх структуру, особливості вираження, значення у житті людини.

Мета роботи – дослідити особливості управління емоційними станами дитини дошкільного віку засобами мультиплікаційного мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Теоретичне вивчення емоційного розвитку дошкільників.
2. Емпіричнодослідити емоційну сферу дітей дошкільного віку.

3. Розробити методичні рекомендації щодо управління емоційною сферою дошкільників засобами мультиплікаційного мистецтва.

Об'єкт дослідження: психічний розвиток дитини дошкільного віку мультиплікаційне мистецтво як арт-терапія.

Предмет дослідження: вплив методів арттерапії на емоційний стан дошкільника емоційними станами дитини дошкільного віку засобами мультиплікаційного мистецтва.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань були використані методи:

– теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, інтерпретація та систематизація – для з'ясування стану розробленості проблеми;

– методи математичної статистики: описова статистика – для визначення середніх, мінімальних, максимальних показників у групі.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати психологічного дослідження та розроблені корекційні вправи можуть бути використані під час підготовки до лекцій, написанні рефератів та курсових робіт.

Апробація результатів дослідження:

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО МИСТЕЦТВА НА ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психолого-педагогічна характеристика дошкільного віку та емоційного розвитку

Дошкільний вік – великий і відповідальний етап психічного розвитку дитини, у вітчизняній періодизації займає місце між раннім і молодшим шкільним віками – від 3 до 6-7 років. В цей період бурхливо і стрімко розвиваються всі сторони психіки дитини: формуються основи особистості, удосконалюються емоційна і когнітивна сфери, що багато в чому визначає поведінку дошкільників. Щоб правильно взаємодіяти з дитиною, грамотно навчати і виховувати, необхідно знати його психологічні особливості. А для цього потрібно володіти спеціальними інструментами оцінки особистості [24, с. 26].

Дошкільне дитинство психологи визначають як період першопочаткового складання особистості, розвитку активності як чинника пізнання, засвоєння морального досвіду. Такі вікові особливості, як емоційна чуйність, допитливість, здатність до наслідування, вразливість, створюють сприятливі умови для формування особистості як суб'єкта моральних ставлень. Важливим завданням є виховання культури людських стосунків, прищеплення навичок взаємної поваги у спілкуванні та спільній діяльності, уміння дотримуватися простих норм співжиття, керуватися соціально значущими цінностями [3, с. 87].

Впродовж дошкільного віку формується здатність правильно орієнтуватися на можливе ставлення дорослого до дитини, виявляється прагнення відповідати вимогам дорослих людей, бути визнаними ними. Як наголошують психологи, претендуючи на визнання з боку дорослого, дитина прагне підтвердити свою потребу цього визнання. Крім того, до старшого

дошкільного віку здійснюється розвиток свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків, формується інтерес до нової соціальної інформації та бажання співдіяти з іншими людьми на засадах моральних цінностей. Метою виховання є формування у дітей здатності виділення себе як носія гуманного ставлення до світу. Центральним моментом у вихованні людяності є ціннісний підхід. У його основі лежить позитивна спрямованість на людину, усвідомлення її цінності проявів людини, поцінування індивідуальності кожного [7, с. 34].

У сучасній психології проблема емоцій особистості є найскладнішою і найактуальнішою. Основна увага дослідників зосереджується на вивченні емоцій як фундаментальної сфери психічного розвитку особистості, як основи її духовного життя, як інтимно сутнісного пласта психіки. Різноманітні дослідження емоцій описані у працях В. Вілюнаса, Б. Додонова, К. Ізарда, Є. Ільїна, Л. Кулікова, Д. Ліндслі, Я. Рейковського, П. Сімонова, П. Фресса, А. Чебикіна, П. Якобсона та інших вчених.

Емоції розвиваються залежно від змісту і структури діяльності, а також впливають на саму діяльність. А. Запорожець та Я. Неверович вважають, що у дітей виникають нові емоційні переживання саме у процесі діяльності [23, с. 54]. Під терміном «емоції» розуміється особлива, сформована в філогенезі психіки та така, що продовжує формуватись в онтогенезі, форма психічного відображення, яка притаманна не лише людині, а й тваринам та проявляється у суб'єктивних переживаннях, та у фізіологічних реакціях; вона є відображенням не самих феноменів, а їх об'єктивних відношень до потреб організму [32, с. 56].

Поняття почуття і емоції схожі, але є також відмінності. Існують такі погляди на їх співвідношення:

- вони є синонімами (С. Рубінштейн) [38, с. 54];
- почуття – ширше поняття, а емоція лише прояв почуттів (А. Петровський Г. Костюк). Так, почуття є стійким позаситуативним явищем, а емоції виражають почуття залежно від ситуації й швидко змінюються.

- емоції – ширше поняття, а почуття – вищий рівень розвитку емоцій, який притаманний лише людині. Почуття любові, прекрасного, дружби не можна назвати емоціями, оскільки у тварин їх немає.

Виділяють основні функції емоцій та почуттів [16, с. 13]:

1. сигнальна – емоції сигналізують про корисні або шкідливі впливи на організм та спонукають людину до конкретних дій (дискомфорт від холоду спонукає вдягнутися);

2. захисна функція пов'язана з виникненням страху, який мобілізує сили для самозахисту або втечі від небезпеки;

3. регулююча – стійкі переживання спрямовують нашу поведінку, підтримують її, примушуючи долати перешкоди (стійке незадоволення підлітком своєю зовнішністю спрямовує його на експерименти з волоссям, одягом);

4. підкріплююча – позитивні переживання стимулюють нас діяти так, щоб ще раз пережити їх та посилити, а негативні переживання стимулюють уникати дій, які призводять до переживання негативних почуттів;

5. комунікативна – завдяки емоціям швидше можемо зрозуміти стан іншої людини.

Дошкільна освіта, будучи першоосновою соціокультурного становлення особистості дитини, з змістовної сторони життєдіяльності дітей включає сукупність освітніх областей, які забезпечують різнобічний розвиток дітей з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей. Дошкільний вік – період, коли починається процес соціалізації дитини, встановлюється його зв'язок з провідними сферами буття: світом людей, природи, предметним світом, відбувається прилучення дитини до культури, до загальнолюдських цінностей [39, с. 27].

Саморегуляція поведінки дитини складається через емоційну регуляцію, коли дитина за допомогою механізму передбачення навчається програвати подумки різні варіанти взаємин з оточуючими людьми,

передбачити, прогнозувати свої дії, ситуації і таким чином регулювати свою поведінку і діяльність. Моральні основи закладаються через розвиток соціальних мотивів (зробити щось хороше для інших). Все це інтегруючись в особистості дитини, призводить до появи головного особистісного новоутворення дошкільного віку – особливої внутрішньої позиції. Це є зачатками особистісної змістотворної системи. Особлива внутрішня позиція характеризується тим, що не імпульсивність емоцій, не ситуації керують дитиною, а сама дитина є джерелом і причиною своєї дії. Поступово ця особистісна змістотворна система стає джерелом розвитку дитини, його саморуку, саморозвитку, творчості.

Дошкільнята вже настільки опановують виразом емоцій, що показується експресія тієї чи іншої емоції зовсім не означає переживання ними її. У дошкільнят з'являється очікування (передбачення) тих чи інших емоцій, що робить істотний вплив на мотивацію їхньої поведінки і діяльності, вносячи корективи в їхні плани. Про випереджаючу корекцію емоцій пишуть А. Запорожець і Я. Неверович (1974). Ця корекція ґрунтується «на емоційному передбаченні, яке може виникнути в більш-менш віддаленому майбутньому в результаті вжитих дитиною дій і оцінки значення їх наслідків для себе самого, оточуючих людей» [23, с. 56].

У дошкільному віці поступово розвивається вміння визначати емоційний стан інших людей. Це питання детально вивчене А. Щетиніною на дітях 4-5 і 6-7 років. Нею були виявлені типи сприйняття емоцій за експресією, які можуть розглядатися і як рівні розвитку цього вміння [44, с. 88].

А. Щетиніна запропонувала наступні типи [44, с. 89]:

Довербальний тип. Емоції не позначаються словами, їх впізнання виявляється через встановлення дітьми відповідності виразу обличчя характеру конкретної ситуації («він, напевно, мультик дивиться»).

Дифузно-аморфний тип. Діти називають емоцію, але сприймають її поверхово, нечітко («веселий», «подивився і дізнався, що він сумує»).

Складові елементи еталонної емоції ще не диференційовані. Сприймаючи вираження емоції глобально і поверхнево, діти починають виділяти окремий, часто одиничний елемент експресії (в більшості випадків – очі).

Аналітичний тип. Емоція розпізнається завдяки виділенню елементів експресії. У переважній кількості випадків діти спираються на вираз обличчя, а не пози.

Синтетичний тип. Це вже не глобальне і поверхневе сприйняття емоцій, а цілісне, узагальнене («зла вона, тому що вся зла»).

Аналітично-синтетичний тип. Діти виділяють елементи експресії і узагальнюють їх («вона весела, у неї все обличчя таке – очі веселі і рот»).

Представленість цих типів сприйняття емоцій в групах дітей різного віку не однакова.

Як зазначає А. М. Щетиніна[44], тип сприйняття експресії залежить не тільки від віку дітей і накопиченого ними досвіду, але і від модальності емоції. Впізнання страху і подиву здійснюється дітьми 4-5 років переважно за довербальним типом сприйняття. Радість і смуток орієнтуються по дифузно-аморфний тип 4-5-річними дітьми і за аналітико-синтетичним – дітьми 6-7 років. При упізнанні гніву дітьми 4-5 років провідним стає дифузно-локальний тип, а дітьми 6-7 років – аналітичний.

Потрібно відзначити, що сприйняття емоційних станів дітьми 4-5 років відбувалося в багатьох випадках тільки після підказки експериментатором конкретної ситуації, що породила цю емоцію. Власний емоційний відгук проявляється дітьми як 4-5 років, так і 6-7 років найчастіше при сприйнятті емоцій гніву, смутку і страху [4, с. 8].

Для більшої частини дітей 5-6 років стає доступним визначення емоцій іншої людини по його мови. Затримка в розвитку цього вміння відбувається у дітей з неблагополучних сімей, коли у дитини формуються стабільні негативні емоційні переживання (тривога, почуття неповноцінності). Очевидно, це призводить до зниження контактів в спілкуванні і, як наслідок, до недостатнього досвіду в сприйнятті емоцій інших. У цих дітей

недостатньо розвинена і емпатія. Відзначивши, пріоритет емоційно-образного пізнання дітьми навколишнього світу, автори більшості програм дитячого садка, в тому числі і художнього, виділяють значимість емоційного розвитку для дитячого віку.

Говорячи про розвиток емоцій в дошкільному дитинстві, Г. Вартанян і Е. Петров в роботі «Емоції і поведінка» відзначають, що основні зміни в емоційній сфері у дітей на етапі дошкільного дитинства обумовлені встановленням ієрархії мотивів, появою нових інтересів і потреб. Почуття дитини-дошкільника поступово втрачають імпульсивність, стають більш глибокими за смисловим змістом. Проте, залишаються важко контрольованими емоції, пов'язані з органічними потребами, такими як голод, спрага. Змінюється і роль емоцій в діяльності дошкільника. Якщо на попередніх етапах онтогенезу основним орієнтиром для дитини була оцінка дорослого, то тепер вона може відчувати радість, передбачаючи позитивний результат своєї діяльності і гарний настрій оточуючих. Поступово дитиною освоюються експресивні форми вираження емоцій – інтонація, міміка, пантоміма. Оволодіння цими виразними засобами, крім того, допомагає глибше усвідомити переживання іншого [30, с. 54].

Свій вплив на емоційний розвиток надає розвиток пізнавальної сфери особистості, зокрема, включення мови в емоційні процеси, що призводить до їх інтелектуалізації. Протягом дошкільного дитинства особливості емоцій проявляються внаслідок зміни загального характеру діяльності дитини і ускладнення стосунків з навколишнім світом.

Найбільш яскраво почуття обов'язку демонструється дітьми 6-7 років.

Інтенсивний розвиток допитливості сприяє розвитку подиву, радості відкриттів.

Ключовими моментами емоційного розвитку дитини дошкільного віку є [5, с. 8]:

- освоєння соціальних форм вираження емоцій;

- формується почуття обов'язку, отримують подальший розвиток естетичні, інтелектуальні та моральні почуття;
- завдяки мовному розвитку емоції стають усвідомленими;
- емоції є показником загального стану дитини, його психічного і фізичного самопочуття.

У формуванні емоційної чуйності в дошкільному віці важливу роль відіграють кілька факторів: спадковість і індивідуальний досвід спілкування з близькими дорослими, а також фактори навченості і розвитку емоційної сфери (навички вираження емоцій пов'язані з емоціями форми поведінки). Найбільш сильні емоційні переживання викликають у дитини її взаємини з іншими людьми – дорослими і дітьми. Емоції і почуття формуються в процесі спілкування дитини з дорослими. У дошкільному віці зберігається емоційна залежність дітей від дорослих. Поведінка дорослого постійно обумовлює активність поведінки і діяльності дитини [33, с. 23].

Встановлено, що якщо дорослий спонукає дитину, радіє разом з нею її успіхом і співпереживає невдачу, то дитина зберігає хороше емоційне самопочуття, готовність діяти і долати перешкоди навіть у разі неуспіху. Ласкаве ставлення до дитини, визнання її прав, прояв уваги є основою емоційного благополуччя і викликають у почуття впевненості, захищеності, що сприяє нормальному розвитку особистості дитини, виробленню позитивних якостей, доброзичливого ставлення до інших людей. Товариськість і доброзичливість дорослого виступає як умова розвитку емоційної чуйності у дитини [36, с. 59].

Таким чином, підбиваючи підсумок вищесказаного можна зробити висновок про те, що емоційні риси дитини в значній мірі обумовлені особливостями її соціального досвіду. Від емоцій, які найчастіше відчуває і проявляє дитина, залежить успішність її взаємодії з оточуючими людьми, а значить, і успішність соціального розвитку.

1.2. Арт-терапія як напрям психологічної роботи

Арт-терапія володіє безперечною перевагою перед іншими – заснованими на вербальній комунікації – формами психотерапевтичної роботи. З англійської мови поняття «арт-терапія» означає «лікування, засноване на заняттях художньою творчістю». Останнім часом арт-терапевтичні методи широко почали застосовуватися в сфері освіти. Арт-терапія дає можливість раннього виявлення групи ризику розвитку емоційних і поведінкових порушень і застосування щодо них програм раннього втручання, а також підвищення ефективності лікувально-реабілітаційних заходів. Крім того, впровадження арт-терапії в освіту може сприяти розвитку в учнів різних психічних якостей і властивостей особистості, що мають велике значення для їх успішної психосоціальної адаптації.

Арт-терапія надає позитивний вплив на різнобічний розвиток дошкільника: на його інтелектуальну і на емоційно-вольову сфери [9, с. 27]. Корекційно-розвиваючі заняття арт-терапією розвивають здатність самовираження і самопізнання дитини. Цим гармонізують його особистість в цілому. У методичних рекомендаціях щодо використання арт-терапії, особливо підкреслюється гармонізація та розвитку особистості дітей дошкільного віку через розвиток здатності самовираження і самопізнання. Це можливо, якщо на заняттях організовано створення естетичних продуктів, в яких виражені почуття, переживання і здібності дітей [14, с. 15].

Використовувані в даний час в різних країнах форми і методи арт-терапевтичної роботи з дітьми дуже різноманітні. Основи для створення перших технік арт-терапевтичної роботи з дітьми на Заході були закладені такими авторами, як В. Ловенфельд, Е. Кейн. Ці автори розглядають образотворчу діяльність дитини в нерозривному зв'язку з розвитком пізнавальної та емоційної сфер і бачать в ній багатий потенціал для гармонізації психіки.

Класичними роботами в галузі дитячої арт-терапії стали публікації Е. Крамер. Вона описує п'ять способів звернення дітей з образотворчими

матеріалами, відповідних стадій психічного розвитку і вдосконалення пізнавальних і комунікативних навичок [цит. за 29, с. 43].

Перша стадія «провісники» діяльності, такі як створення каракулей, розмазування фарби, дослідження фізичних властивостей матеріалів.

Друга стадія «хаотичне вираження почуттів» – розбризкування, розмазування фарби, удари пензлем.

Третя стадія «стереотипії» – копіювання, створення ліній і найпростіших стереотипних форм.

Четверта стадія «піктограми», які виступають в якості засобу графічної комунікації, що заміщує або доповнює слова.

П'ята стадія «оформлена експресія» – створення символічних образів, які забезпечують успішне самовираження і комунікацію.

За весь час застосування арт-терапії в дитячій психології та педагогіці сформувалися різні підходи до впровадження даного напрямку. О. Постальчуке прихильницею недирективного підходу до індивідуальної арт-терапії, яка передбачає проходження фахівця за ініціативами дитини. Функції арт-терапевта полягають при цьому в створенні психологічно безпечних і комфортних для дитини умов діяльності, а в разі необхідності – в м'якому структуруванні та організації його творчої активності [цит. за 34, с. 11].

Виділяються особливості групової роботи з дітьми. Ф. Прокоф'єва, описуючи цю форму роботи, підкреслює, що робота в дитячих групах може бути дуже динамічною, при недостатньому контролі з боку ведучого це може призводити до раптових деструктивних дій дітей. Фахівці, що працюють з дітьми, повинні оперативно реагувати на прояви їх імпульсивної поведінки, яка може з'являтися в певні моменти роботи. Структурування роботи групи може сприяти зняттю тривоги, пережитої як дітьми, так і психотерапевтом, а також збільшення групової згуртованості. Крім того, висування певних тем і використання конкретних вправ дозволяє дітям відчувати себе в безпеці [цит. за 39, с. 27].

Також груповою формою роботи займалися К. Кейз і Т. Деллі, вони проводили роботу в мікрогрупах. Всі діти характеризувалися емоційними і поведінковими проблемами, порушень інтелектуального розвитку у них не відзначалося, дані автори робили акцент на вільному виборі матеріалу і приєднання до клієнта, навіть в груповій формі [цит. за12, с. 46].

Д. Мерфі підкреслює, що вільний вибір образотворчих матеріалів підсилює віру дитини в свої сили і контроль над ситуацією, є важливим психотерапевтичним фактором. Межі та структура психотерапевтичних відносин (час, простір, початок і закінчення занять, довірливість, надання дитині права забирати свої роботи або знищувати їх) повинні бути особливо чіткими для того, щоб сформувати у дитини почуття «безпечного простору». При проведенні групової арт-терапії ці кордони постійно контролюються, кожна сесія має певну структуру, при цьому учасникам групи надається право вільного вибору матеріалів, а також використання певних ритуальних дій, що підсилюють відчуття безпеки [цит. за18, с. 144].

На заняттях з використанням арт-терапії вирішуються завдання гармонізації особистості через емоційне відреагування, яке в свою чергу підвищує процес комунікації для сором'язливих, закритих, які не вміють спілкуватися з однолітками дітей; для дитини створюються позитивні умови для успішної саморегуляції, також арт-терапія впливає на усвідомлення дітьми своїх переживань, почуттів; для регуляції переживань і емоційних станів створюються передумови; підвищується особистісна цінність; дитина отримує можливість шляхом порівняння самим собою відзначати свої успіхи, особистісний ріст.

Головні функції арт-терапії [20, с. 34]:

- катарсична (очищаюча, яка звільняє від несприятливих станів)
- регулятивна (зняття нервово-психічної напруги, моделювання позитивного стану)
- комунікативно-рефлексивна (забезпечує коригування порушень спілкування, складання адекватної міжособистісної поведінки, самооцінки).

Всілякі варіанти арт-терапії дають можливість самовираження, самопізнання і дають можливість особистості піднятися на вищий рівень свого становлення.

Є кілька видів арт-терапії [27, с. 129]:

- казкотерапія;
- маскотерапія;
- музикотерапія;
- кольоротерапія;
- лялькотерапія;
- ігротерапія;
- драматерапія;
- ізотерапія.

Кожен з цих видів арт-терапії несе в собі великий заряд енергії і може допомогти розширити своє сприйняття до творчості, розкрити власні креативні можливості. Грунтуючись на корекційно-особистісній діяльності, арт-терапія переслідує завдання гармонійного становлення дитини, розширення можливостей громадської адаптації, за допомогою мистецтва, ролі в соціальній і культурній роботі.

Ізотерапія (малювання) – це одна з провідних технік арт-терапії. Малюючи, граючи, малюк дає вихід власним бажанням, емоціям, тягне власні справи у всіляких ситуаціях. Ізотерапія надає розвиваючий вплив на пізнавальну сферу психіки малюка крізь сенсорне сприйняття. Якраз з сенсорного, в тому числі і тактильного сприйняття настає складання і становлення розумових процесів [7, с. 54].

Ефективність програми помічена в позитивній динаміці і позитивними змінами в емоційно-особистісній сфері, збільшення самооцінки, комунікабельності та емпатії, зниження агресивних тенденцій, скорочення тривожності і неспокою. Вона містить «інсайт-орієнтований» характер; має

на увазі атмосферу довіри, високої терпимості і інтересу до внутрішнього світу.

Арт-терапія має три форми – активну, пасивну і змішану [14, с. 26].

Пасивна форма – дитина використовує художні твори, створені іншими людьми: розглядає картини, читає книги, прослуховує музичні твори.

Активна форма – дитина сама створює продукти творчості: малюнки, скульптури, історії, музичні композиції, спонтанні танці.

Змішана форма – дитина використовує наявні твори мистецтва (музичні твори, картини, казки).

Художнє самовираження дітей може допомогти відновити емоційну рівновагу або ж прибрати недотримання поведінки, прибрати злість [15, с. 52]. Важливою умовою для високоякісного втілення програми вважається створення розвиваючого художнього предметного місця, що містить в собі «культурні зони», де малюк має можливість працювати в мистецтві, а ще предмети, що дають сенсорний навик взаємодії з речами, атрибутами як засобу знання.

Впровадження незвичайних образотворчих технік підбираються за принципом простоти і ефектності, з використанням різного матеріалу, навмисне підібраний музичний супровід допомагає зняттю психоемоційного напруження, розвитку креативних можливостей [19, с. 51].

В арт-терапії використовуються всілякі техніки [22, с. 94]:

1. Забруднення;
2. Штриховка, каракулі;
3. Малюнок на склі;
4. Пальчиковий живопис (малювання долоньками, ступнями ніг);
5. Малювання сухими листям (сипучими матеріалами і продуктами);
6. Малювання предметами навколишнього простору;
7. Монотипія.

Більш доступною, дієвою, що підходить до вікових особливостей цього віку, є масова конфігурація. Вона дозволяє працювати з більш широким

колом дітей, впливає на емоційно-афективну сферу малюка. Як правило, малюки роблять доручення персонально, кожен робить особистий начерк або ж зображення. Але особливе задоволення приносить створення колективних робіт, картин, композицій, де з'єднуються зображення, розроблені усіма дітьми групи. В процесі арт-терапевтичних занять дошкільнята можуть створювати те, що їм в буденному житті забороняється, вони мають всі шанси розслабитися. В процесі всі негативні враження залишаються у творі, власне, що може допомогти дитині стати найбільш стабільною і стриманою [26, с. 98].

Арт-терапевтичні заняття ведуться в спеціально оснащній ізостудії, спорядженій важливими дидактичними посібниками, приємним матеріалом, технічними художніми засобами. Арт-терапевтична образотворча робота має на увазі великий вибір всіляких матеріалів, технік і способів створення зображень. Арсенал методик дає змогу отримувати зображення фарбами, олівцями, восковою крейдою, застосовується ще папір різних форматів і кольорів, пластилін, губки, трафарети, палички, малювання пальцями і долонями, ступнями ніг, сухим листям.

Арт-терапія проводиться раз в тиждень. Тривалість занять від десяти хвилин. Все залежить наскільки малюки будуть проявляти свій інтерес. У формі гри передбачається неформальне творче спілкування в загальній художньої роботі, де кожна дитина отримує допомогу і заохочення вихователів. Сутність таких занять полягає не в навчанні малюванню, а в тому, що діти через різні техніки, використовуючи спеціально підібрані психологом матеріали, отримують можливість самопізнання, самооцінки, самовираження [32, с. 56].

Очевидно, що фігура арт-терапевта може сприйматися деякими дітьми як загрозна, тому його роль повинна бути чітко визначена, щоб зберегти довіру дитини. Яскраві емоційні реакції негативного характеру можуть вихлюпуватися на арт-терапевта, і він повинен добре усвідомлювати міру допустимості деструктивних тенденцій дитини. Іноді арт-терапевт виступає в

ролі жертви. Але за допомогою механізму перенесення він, з одного боку, може сприйматися як особа, яка несе загрозу або не варта довіри, а з іншого – піддаватися ідеалізації і наділятися магічними властивостями. Арт-терапевту, як правило, відводилася роль свідка, який поважає особистість дитини і спонукає його до діалогу [17, с. 67].

При груповій формі роботи ведучий може коментувати дії і образотворчу продукцію учасників занять. Такі коментарі можуть включати найпростіші пояснення того, чому дитина це малює або робить, або які переживання вона при цьому може відчувати. Використовувати цей прийом психотерапевт повинен з обережністю, щоб не нав'язати дітям власних почуттів [36, с. 54]. Оскільки абстрактне мислення у дітей розвинене слабо, арт-терапевт коментує їх дії і малюнки якомога простіше і конкретніше. З урахуванням недостатньої спроможності дітей до саморефлексії арт-терапевт уникає психологічних визначень. При використанні інтерпретацій арт-терапевт також може користуватися метафорами.

Цінність адаптованих до особливостей дитячого сприйняття інтерпретацій полягає в тому, що вони ведуть до розвитку у дітей здатності до розуміння і словесного вираження своїх почуттів і потреб, усвідомлення мотивів своїх вчинків і їх впливу на оточуючих. Інтерпретації мають і важливу соціалізуючу функцію, дозволяючи дитині розвинути механізми контролю над переживаннями і психологічні захисні механізми. Використовувані арт-терапевтом в ході його роботи з дитиною прийоми вербального і невербального зворотного зв'язку можуть включати активне спостереження, переформулювання його висловлювань, селективні питання, констатацію відображених в малюнку, вчинках і міміці почуттів, повідомлення арт-терапевтом про свої почуття і асоціації з дитиною. Мислення дитини образніше і конкретніше мислення більшості дорослих, тому вона використовує образотворчу діяльність як спосіб осмислення дійсності і своїх взаємин з нею [40, с. 64].

У своїх роботах О. Копитін звертає увагу на деякі особливості психіки дітей, які впливають на їх поведінку і реакції при проведенні арт-терапії [37, с. 45]:

Діти більш спонтанні, ніж дорослі, а механізми психологічного захисту і «цензура» свідомості розвинені у них в недостатній мірі, в зв'язку з чим їх переживання більш безпосередньо і яскраво проявляються в їх поведінці, образотворчої діяльності та грі, ніж у дорослих.

Кордон між реальністю і фантазією усвідомлюється дітьми не настільки ясно, як дорослими. Тому в процесі гри, образотворчої та іншої творчої активності у них пожвавлюється уява, легко відбувається ідентифікація з різними персонажами і ситуаціями, від імені яких вони діють, вони легко вступають в діалог.

Образотворчі образи і предмети ігрової діяльності часто є для дітей засобами психологічного захисту і зміцнення їх особистих кордонів. Значною мірою завдяки грі і творчій активності дитина може досягти певного ступеня контролю над своїми переживаннями, організувати свій внутрішній світ і відчувати себе «господарем» положення[40, с. 64].

Спираючись на існуючі дослідження в галузі дитячої психології щодо застосування арт-терапії, можна зробити висновок, що даний підхід є одним з найбільш підходящих інструментів роботи з дітьми дошкільного віку, в тому числі для розвитку емоційної сфери. В якості основної мети арт-терапії розглядаються позитивні особистісні зміни у вигляді гармонізації та розвитку системи відносин за рахунок корекції неадекватних когнітивних, емоційних і поведінкових стереотипів, а також розкриття внутрішніх ресурсів організму і психіки дитини.

1.3. Характеристика мультиплікаційного мистецтва як арт-терапії

У формуванні особистісних якостей дошкільнят, величезна роль відводиться мультиплікаційним фільмам, так як мультфільми на сьогоднішній день є одним з найбільш значущих механізмів соціалізації

підростаючого покоління, що впливає на формування світовідчуття, світосприйняття, системи цінностей. У мистецтві мультиплікацією (анімацією) називають різновид мистецтва, як правило, використовується технологію мультиплікації як основний елемент творчості.

Мультфільми, повинні відповідати віковим особливостям дітей, так як завдяки мультфільму дитина пізнає навколишній світ, розвивають у дитини почуття жалю, співпереживання, формують ціннісні орієнтири. При перегляді мультфільму необхідно залучити уваги глядача, зосередити його до розуміння істини, будити інтерес, допитливість. Знайомство з новим викликає здивування, радість відкриття і інші пізнавальні емоції. Таким чином, мультфільми впливають на почуття, на самосвідомість і співпереживання, формують цінності глядача, дають нові знання про навколишній світ, стимулюють пізнавальну активність [42, с. 3].

Мультфільм-мультиплікація, анімація, мультиплікаційне кіно – вид кіномистецтва, твори якого створюються шляхом зйомки послідовних фаз руху мальованих (графічна або мальована мультиплікація) або об'ємних (об'ємна або лялькова мультиплікація) об'єктів [43, с. 46].

Мультики – це те, що формує в дитячій свідомості модель навколишнього світу, образи мами і тата, друга і ворога, добра і зла, на все те, на що він буде орієнтований все життя, як на духовний компас. У 2003 році канал ТВЦ демонстрував документальний фільм: «Вплив мультфільмів на свідомість дітей». У цій невеликій передачі досвідчені психологи розглядали, який вплив чинять сучасні мультфільми на свідомість дітей [59]. Переглянувши велику кількість іноземних мультфільмів, порівнюючи персонажі і їхні вчинки, психологи склали загальну характеристику героїв зарубіжних мультфільмів, вказуючи зв'язок між мультиплікаційними образами і психологічним сприйняттям дітей.

Мультфільми найчастіше виконують виховну функцію сучасної казки, сприяють формуванню самоідентифікації дитини, впливають на формування свідомості. Дані соціологічного дослідження О. Дроздова (Інститут

психології ім. Г. С. Костюка АПН України) зазначають, що 58% молоді прагнуть копіювати поведінку телегероїв, здебільшого з іноземних фільмів, а 37,3% молоді взагалі готові вчинити протиправні дії, наслідуючи телегероїв [28, с. 32]. Та не всі мультфільми несуть в собі загрозу. Такі мульт-фільми як: «3 богатирі на дальніх берегах», «Попелюшка», «Рапунсель», «Хоробра серцем», «Білосніжка та 7 гномів», згідно з думкою дитячих психологів, здатні: розвивати мовлення, мислення і пам'ять, навчати, розвивати творчі здібності, уяву, виховувати.

Також психологи навели приклад виділення з відомих радянських мультфільмів дидактичного і психологічного сенсу: Наприклад, «Попелюшка», «Чебурашка» – набуття сім'ї, кохану людину, друга; «Канікули в Простоквашино» – дружелюбність, самостійність, хазяйновитість; «Бюро знахідок» – «Друзів не втрачайте, їх ніхто вам не поверне»; «Пластилінова ворона» – (розвиток творчих здібностей); «Мама для мамонтеня» – любов до батьків [26, с. 59].

Напевно, було б неправильним ділити мультиплікацію на чорне і біле, на «наше» і «не наше». Безперечно, у зарубіжних мультиплікаторів теж є хороші стрічки. Це, наприклад, диснейвська класика: наївний Бембі, весела Білосніжка, працююча Попелюшка. Але ці фільми рідко транслюються по телебаченню. І діти найчастіше дивляться мультфільми, в сюжетах яких присутній конфлікт, бійка, бій, перестрілка, вбивство, тобто елементи агресивного поведіння та насильства. У зв'язку з цим хотілося б переконатися нам, як же впливають «агресивні» мультфільми на психічну свідомість дітей.

Серед бажаних мультгероїв були обрані: Черепашки – ніндзя – 50%, трансформери – 41%. Герої вітчизняних стрічок займають останній рядок: Лунтик – 5%, герої мультфільму «Ну, постривай!» – 2%. Багато батьків рано чи пізно замислюються над тим, який вплив чинять мультфільми на їхніх дітей. На думку дитячого психолога Ірини Яківни Медведєвої, за цією відмінністю стоять глибокі розбіжності в картині світу. У виборі

мультфільму треба бути обережніше, ніж у виборі книги, тому що зорові образи впливають на дитину набагато сильніше. З цих образів дитина будує свою модель світу, як з кубиків. Найголовнішим кубиком в цій картині є образ жінки, дівчини. Дивлячись на героїнь, вбирають стереотип майбутньої поведінки. А у хлопчиків формується модель, до якої хлопчик буде прагнути при виборі своєї супутниці, матері своїх дітей. І тут маються на увазі не тільки зовнішні якості, а в першу чергу душевні.

Дитячі мультфільми – це один із способів навчитися як вести себе в реальному світі, що відбувається в процесі програвання ролей, які мають такі риси[15, с. 14]:

- 1) Вони втілюють в метафоричній формі конфлікт головного героя.
- 2) Втілюють підсвідомі процеси в образах друзів і помічників (які мають можливості і здатності головного героя), а також в образах розбійників і різного роду перешкод (які мають страхи і невіру в героя).
- 3) Створюють в образній формі аналогічні навчальні ситуації, де герой перемагає.
- 4) Представляють метафоричну кризу в контексті його обов'язкового дозволу, коли герой долає всі перешкоди і перемагає.
- 5) Дають герою усвідомити себе в новій якості в результаті здобутих перемог.
- 6) Завершуються торжеством, на якому всі віддають належне особливим заслугам героя.

Види мультиплікації: Лялькова мультиплікація. Мальована мультиплікація. Пластилінова мультиплікація. Пісочна анімація.

Естетичні переживання органічно пов'язані з почуттями та емоціями дитини. При перегляді мультфільму, у кожної дитини виникає свій емоційний відгук, в якому виражається емоційні стани, які можуть породити деякі переживання дитини. Цей аспект фільму, безумовно, повинен оцінюватися в процесі психолого-педагогічного аналізу. До нього відноситься, перш за все, складність, двоїстість переживань, які несе фільм,

їх різноманітність і глибина. Так як емоційну сферу дітей розвивають сильні і нові почуття. У той же час емоційна сфера дитини має свою специфіку і обмеження. Чим молодші діти, тим більш прості і однозначні емоції вони сприймають. Для старших дітей доступні більш складні, подвійні емоції, коли, наприклад, фільм породжує «світлу печаль», або «сумну радість» [13, с. 700].

Цілісність і визначеність переданих емоцій також важлива для дітей. Саме за допомогою емоцій, які можна передати за допомогою образотворчих засобів через колірне рішення, музику, міміку і мову персонажа повинні гармоніювати і передавати єдиний настрій, певні емоції. Тільки в цьому випадку діти можуть приєднатися до них і пережити їх в повній мірі. Всі мультиплікаційні засоби повинні передавати певний і єдиний емоційний стан – радість, смуток, страх, напругу, хвилювання.

У деяких сучасних авторських мультфільмах можемо бачити розбіжність, коли, наприклад, на загальному позитивному навколишньому фоні з радісною музикою бачимо страждаючого нещасного персонажа або коли якісь веселі події відбуваються на тлі трагічної музики. Такий розрив може бути цілком адекватним художнім прийомом для підлітків і дорослих, але у дошкільнят він порушує цілісність емоційного і естетичного сприйняття [12, с. 8].

Останнім часом з'являються дитячі мультфільми, які створюють похмуру, безвихідну картину світу, повні страшних подій, з трагічним кінцем. Але в дитячому віці твори, що несуть такі важкі, похмурі переживання можуть негативно вплинути на довіру дитини до світу, до інших людей, впевненість в собі і порушити емоційний комфорт в цілому. Кращими для маленьких дітей є твори, «з хорошим кінцем», що несуть світлі, позитивні емоції, які вселяли оптимізм і впевненість в собі. Саме в дошкільньому віці формуються манера поведінки, яку дитина копіює з переглянутих мультиплікаційних фільмів [9, с. 46].

Співпереживання персонажам мультфільму є яскравим феноменом дитинства. Герой мультфільму часто стає учасником в особистому житті дитини, об'єктом наслідування. Але для цього герой фільму повинен володіти певними характеристиками, до яких можна віднести наступні. Перш за все, це впізнаваність персонажа, яка пов'язана з одного боку з його психологічним віком, а з іншого – з цілісністю його образу. Іноді діти не розуміють, хто саме є героєм сучасного мультфільму – людина, тварина, машина, робот або інопланетянин. При перегляді мультфільму через надлишок інформації діти перестають засвоювати зміст головного змісту, що веде до «втрати» героя. Різні образотворчі плани і перетворення персонажа не дозволяють утримати його як єдиний, цілісний образ. Такий невпізнаний і непізнаний персонаж навряд чи зможе стати учасником життя дитини [5, с. 25].

У той же час з героєм фільму завжди щось відбувається – він якось змінюється протягом фільму – щось починає розуміти, відкриває для себе нові можливості і межі світу, переживати по-іншому знайомі ситуації. Тому динаміка зміни головного персонажа важлива для оцінки розвиваючого потенціалу фільму. У центрі уваги виявляється процес особистісного зростання, внутрішні зміни персонажа, а не набір дій, подій, спецефектів або зміни зовнішності. У більшості сучасних мультсеріалів у центрі уваги опиняються зовнішні події, в той час як головні герої не роблять для себе особливих відкриттів, не набувають щось нове в моральному плані, не змінюють своє ставлення до інших персонажів. На відміну від цього, у багатьох класичних короткометражках за всі 8-10 хвилин може бути розказана історія глибокого перетворення героя.

Для того щоб герой мультфільму став об'єктом для наслідування, мотиви його поведінки повинні бути ясні і зрозумілі для дитини. У багатьох сучасних фільмах дії героїв непередбачувані і незрозумілі. Найчастіше це пов'язано з тим, що сам герой і його історія адресовані підліткам або

дорослим людям, і логіка його міркувань і здійснюваних дій виявляються неясним для дошкільнят.

Наступним важливим моментом є кількість персонажів в кадрі. Бажано наявність головного персонажа, який активний, який говорить або рухається, і одного-двох другорядних, які слухають його чи спостерігають за його діями. Більша кількість персонажів в кадрі, їх одночасна активна участь або словесна перепалка, унеможлиблює сприйняття події і співпереживання головному герою, розуміння його мотивів і причин скоєння дій або вчинків, зміст вчинків персонажів, цілеспрямованість поведінки [2, с. 276].

Наприклад, у мультфільмі про Шрека огри є зниженим образом людини: вони тупі, іноді не володіють мовою, озброєні великими киями, мають велику силу і ненажерливістю. Хоча огри живуть сім'ями і у них можуть народжуватися діти, зачасту вони виявляють сексуальний інтерес до людей жінок. На відміну від людей, яким огри протиставлені, ці істоти ніколи не мають власного імені: навіть у циклопа з «Одіссеї», аналога огра, що не було імені. Герою мультфільму ім'я, проте, дається, при цьому вельми зловісне: Шрек походить від німецького *derSchreck* «страх, жах, огида» [1, с. 78].

Обов'язковим персонажем казки є чарівний помічник – тварина (кінь, птах) або міфічна істота. Чарівний помічник – цей істота, який після перебування в потойбічному світі символічно перевтілювався ініційований, що давало його духу силу. Чарівника помічника можна розглядати як персоніфіковану здатність героя, яку той використовує для проходження випробувань. В «Шреці» роль чарівного помічника грає Осел. Символіка осла прозора. Даний образ в європейській культурі уособлював матеріальні цінності, тобто все найгірше, що є в людині: дурість, невігластво, впертість, відсутність честі. І якщо в Огре ми знаходимо знижений образ людини, то в віслюку ми знаходимо образ чарівного помічника, персоніфікацію негативних рис героя, а не позитивних.

Принцеса Фіона – принцеса-огр Принцеса Фіона, жіноча половинка Шрека, тожена людині: вона зачарована і кожна ніч перетворюється в огра. Крім того, Фіона знаходиться у вежі, яку охороняє дракон. Мотиви чаклунства і ув'язнення надзвичайно важливі для розуміння образу принцеси, адже в принцеса зачарована і заточена в вежу нехарактерним для класичної казки. Зачарований персонаж уособлює структурне порушення цілісності психіки – деякі пошкодження, в результаті якого людина змушена вести себе набагато гірше, ніж могла би. У «Шрека» ми знаходимо перетворення Принцеси в огріху, що говорить про її регрес до нижчих, примітивних форм існування – про її добровільну відмову бути людиною[4, с. 55].

Образ зла – приваблива дракониха заслуговує на увагу. Героєм стає вже не дух-викрадач (Змій Горинич), а той, хто звільняє викрадену дівчину (Іван-царевич). Дух-викрадач, навпаки, демонізуватиметься – звідси ототожнення Диявола з драконом. Дракон виявляється прекрасною дівчиною. Криваве, демонічне, яка позбавляє життя, з яким люди боролись і в муках перемагало, стає цікавим і привабливим. І якщо огр Шрек – це знижений образ людини, то приваблива дракониха – це возвишений образ сатани.

У мультфільмі автори створюють навмисний безлад гендерних ролей. Фіона, не тільки не має жіночих рис – ніжності, скромності, терпіння, а й виявляє зовсім неприйнятні для дівчата вчинки – змагаючись у співі з птахом, Фіона, беручи високу ноту, вбиває птицю. Шрек і Фіона дивно схожі – однаково потворні зелені чудовиська створюють сім'ю і народжують в кінці 4 частини фільму подібних дітей.

Лорд Фаркуод гордовитий і самовдоволений (ідея дзеркала як бранця в ув'язненні) розбиває маленьке дзеркало. Чарівне дзеркало-провісник швидко змінює тон, виглядає наляканим (ідея насильства як інструменту влади. Це уявлення супроводжується появою в дзеркалі трьох «неодружених»: Попелюшка вбирається, Білосніжка зображена в скляній труні, а принцеса Фіона визирає з вікна замку. Зображення перших двох потенційних

наречених виглядають більш плоскими, нереалістичними, в той час як остання представлена більш живою (тривимірною), ніж інші. Лорд Фаркуод коливається [9, с. 45].

Ідея чоловічого домінування і влади імпліціюється поведінкою і промовою Лорда Фаркуода. Мова Дзеркала рясніє штампами провідних американських телевізійних поп-шоу, спускаючи глядача зі казкових висот романтичну історію кохання в звичний світ повсякденної сучасності з відповідним словником [9, с. 56].

Фіона аж ніяк не типова казкова принцеса ідеал жіночності (наприклад, її схильність до відрижки); так само і Шрек не є лицарем у сяючих обладунках, про що прекрасно знають глядачі і що швидко зрозуміє Фіона. З іншого боку, ні Фіона не здогадується спочатку про сутність Шрека, ні той до кінця фільму не знає про її секрет що на заході вона перетворюється на чудовисько. Цей аспект фізіології Фіони виявляється центральним мотивом розвитку сюжету: нічне перетворення штовхає до пошуків справжнього кохання. До тих пір поки вона не знайде свою половинку. Фіона буде продовжувати змінювати свій вигляд ночами. Очевидна алюзія на відому казку «Красуня і чудовисько» також супроводжується реверсією гендерних ролей. З лінгвістичної точки зору інтерес представляє епізод, в якому Шрек рятує Фіону. Фіона зображує принцесу, яка очікує порятунку, прикинувшись сплячою.

Фільм висміює колишні уявлення про державу і владу, про гендерні ролі чоловіка і жінки, крім цього, фільм змушує сумніватися про істинності візуального сприйняття героїв – від потворних спочатку а потім викликають посмішку в кінці фільму. Принцип пародії провідний у фільмі відображає критичний погляд на культуру і сучасний стан американського суспільства; це аналіз, за допомогою візуалізації розкриває деякі особливості американського менталітету. «Шрек» є історією чудовиська, яке хоче, щоб його залишили в спокої; принцеси, яка мріє бути врятованою своїм коханим; і лорда, який бажає стати королем, одружившись на принцесі. Ці позиції

персонажів зафіксовані в їхній мові (монологах, діалогах) і відображені в вчинках. Бажання героїв керують сюжетом. Якщо Фіона озвучує стереотипи, властиві казці, то Шрек постійно (словами і діями) спростовує їх. Одна з цілей такої організації тексту створення комічних конотацій[9, с. 55].

В основі «Шрека» лежить ідея не розвитку, а регресу. Шрек дає зворотню модель – підпорядкування людини своїй власній пристрасті, тобто. модель розкладання особистості. В якості головних героїв, тобто тих героїв, з яким буде себе асоціювати глядачі, виступають пасивні, безвольні персонажі. Мультфільм пропонує поглянути на зло з позитивного боку як на щось цікаве і глибоке[3, с. 87].

Щоб перегляд мультфільмів приносив більше користі і мав найбільш сильний виховний ефект, можна взяти на озброєння декілька простих правил [4, с. 26].

Правило № 1. Час, який дитина проводить перед телевізором, має бути обмежений! Дитину затягує прекрасний мультисвіт, але їй напевно сподобаються якісь заняття і в реальному. Якщо залежність дитини від телевізора вже відчутна, можна спробувати залучити її до співтворчості – малювання та ліплення улюблених героїв, розмальовки та розвивальних книг з ними. Можна придумувати разом історії на основі сюжету улюбленого мультфільму, розіграти їх на свіжому повітрі.

Правило № 2. Мультфільми обов'язково повинні відповідати віку дитини! «Сімпсони», «Південний парк», «Гріффіни» – це мультфільми для дорослих. Вони дотепні, цинічні й багатогранні, і дитині, навіть у молодшому віці, ще не зрозуміти їх по-справжньому.

Правило № 3. Вибирайте мультфільми самі. Наприклад, якщо ви серйозно ставитеся до естетичної складової мультпродукції, виберіть той, який відповідає вашому смаку. Але не забувайте при цьому прислухатися до думки і побажань дитини (а їх важко не почути).

Правило № 4. Обов'язково обговорюйте з дитиною, чому подобається саме цей мультфільм? Хто улюблений герой? Що в ньому особливо

привабливе? Які риси характеру малюк хотів би бачити у себе? Будьте терплячі. Адже за поверхневою сюжетною лінією навіть пересічного мультфільму лежить справжній скарб для обговорення: мотиви вчинків, характери, емоції та реакції героїв, різні лінії поведінки. Зрештою, навіть зовнішність улюбленого персонажа може стати приводом до розмови. Наприклад, у дівчаток після перегляду мультфільму про принцес може бути бесіда про гігієну, турботу про красу волосся й нігтів тощо.

Сьогодні існує величезна кількість анімаційних фільмів на будь-який смак для дітей різного віку. В цілому ж мультфільми поділяють на розважальні й навчальні. Для маленьких діточок корисними будуть навчальні мультики, за допомогою яких можна вивчити букви, слова, кольори, цифри, а також запам'ятати, як вчинити в тій чи іншій ситуації. Вибір їх величезний. Тематика різна: абетка, арифметика, природознавство, історія і т.д.

Якщо на екрані Ви бачите безліч персонажів, яскравих картинок, різних відволікаючих елементів, а на вивчення однієї букви або цифри дається приблизно 10 хвилин – це відео не можна в повній мірі назвати «навчальним». Від великої кількості яскравих деталей дитина відразу ж втомиться. Швидше за все вона запам'ятає імена численних персонажів, а не ту інформацію, яку вони збиралися донести [5, с. 7].

Як показує практика, в ефективних розвиваючих мультфільмах дуже проста графіка, не більше 2-3 персонажів. Фон зазвичай нейтральний, відволікаючих деталей немає, інформація подається чітко й швидко, тому що саме в такому темпі мозок дитини засвоює її найкраще.

Мультфільми для дітей треба вибирати залежно від віку дитини. Дворічні діти люблять дивитися казки про курочку Рябу і ріпку. Чотирирічні малюки люблять мультфільми з динамічним сюжетом.

Так, мультиплікація – надзвичайно різноманітний жанр, що дозволяє використовувати як надзвичайно умовний, так і абсолютно натуралістичний відеоряд. Для кожного віку потрібна відповідна ступінь умовності і

реалістичності зображень. Для дошкільнят бажана середня ступінь цих характеристик – зображення може бути умовним, але умовність не повинна позбавляти образу доступності. У міру дорослішання дітей можуть наростати як умовність, так і реалістичність відеоряду. Більшість сучасних мультфільмів для дітей занадто «швидкі», дитина не в змозі вловити сенс імен кадрів і не може включитися і пережити те, що відбувається. І хоча сучасні діти звикли до «швидких» фільмам, це не означає, що вони встигають стежити за тим, що відбувається. Наявність пауз дозволяє зосередитися, пережити, осмислити те, що відбувається. Ступінь візуальної «завантаженості» кадрів. Наявність візуальних шумів, перевантаженості «фактурою» ускладнює виділення головних персонажів і присутність в сюжеті [10, с. 61].

Герої мультфільму можуть стати для дитини втіленням доброти, сміливості, щедрості, чуйності та інших цінних людських якостей. При цьому не обов'язково у фільмі повинні бути однозначно позитивні герої. Якщо якийсь небудь персонаж робить негідний вчинок, він повинен зрозуміти свої помилки або отримати осуд з боку інших персонажів і авторів фільму [15, с. 19].

Таким чином, сучасний мультфільм надто складний. Такі складності не сприяють розвитку мислення дитини, а призводять до поверхневого бездумного сприйняття. Велика роль контекстуальних імплікатури, основна прагматична функція яких в даному фільмі створення комічних конотацій. Принцип пародії провідний у фільмі відображає критичний погляд на культуру і сучасний стан американського суспільства. У фільмі за допомогою візуалізації розкриваються деякі особливості американського менталітету. В завершенні необхідно відзначити, що мультиплікаційні фільми грають важливу роль в житті дитини. При підборі мультфільму дорослий повинен брати активну участь у виборі фільму для перегляду, відповідно до психічних і вікових особливостей дошкільників, тривалість мультфільму не повинна перевищувати 15-20 хв.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Огляд і обґрунтування вибору методик

Предметом нашого дослідження виступає вплив мультиплікаційного мистецтва на емоційний стан дітей дошкільного віку. Передбачається, що мультфільми, в яких більше добра, сприяють гармонійному розвитку дитини, а ті, де є насильство, можуть підірвати емоційний стан дітей дошкільного віку і розвивати у них тривожність, агресію, невпевненість у спілкуванні з дорослими і однолітками.

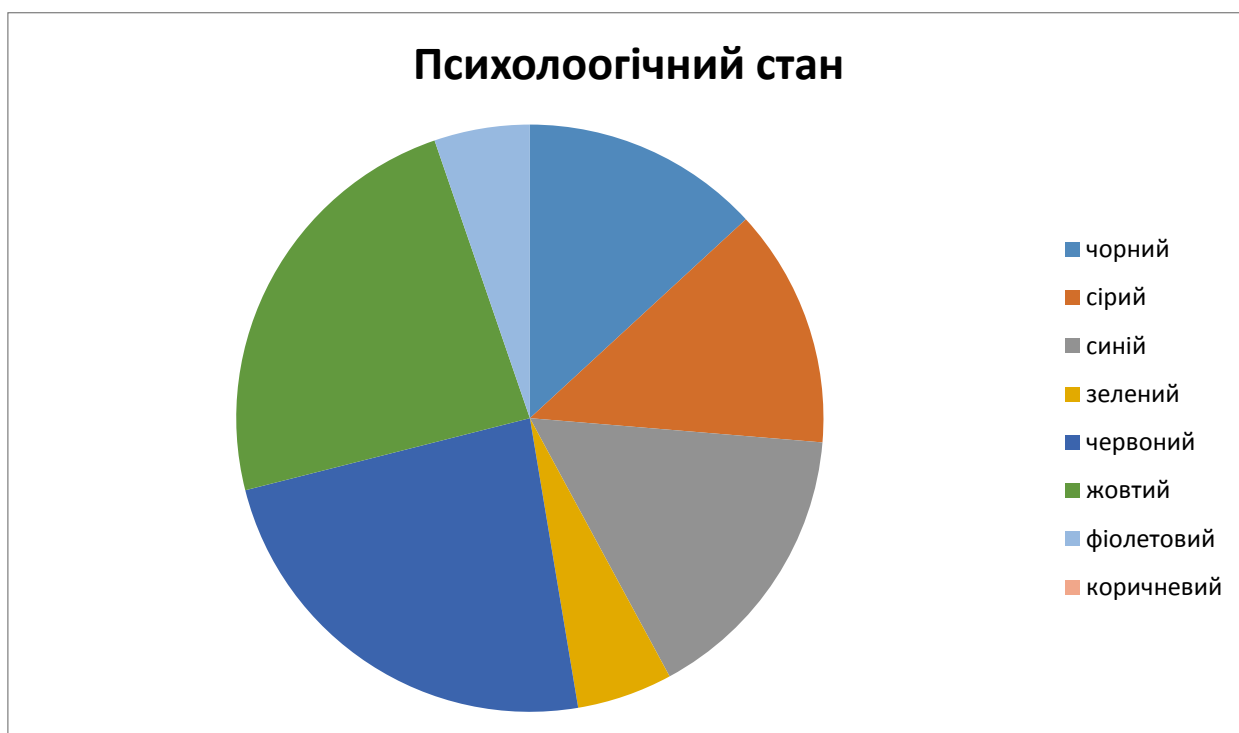
Мета нашого дослідження полягає у впливі мультиплікаційного мистецтва на емоційний стан дітей дошкільного віку. Вибірку склали 40 дітей дошкільного віку, з них 25 хлопчиків і 15 дівчаток. При проведенні емпіричного дослідження застосовувався «Колірний тест» Макса Люшера. В даний час існує два варіанти тесту: короткий і повний. Короткий варіант являє собою набір (таблиця) 8-ми кольорів: сірого, темно-синього, синьо-зеленого, червоно-жовтого, жовто-червоного, фіолетового, коричневого і чорного. У тесті, який ми використовували, бере участь вісім кольорів (короткий варіант). Чотири основні кольори – синьо-зелений, червоно-жовтий, синій, жовто-червоний – несуть максимальне психодіагностичне навантаження. Для підвищення інформативності до них додані чотири додаткових – сірий, коричневий, фіолетовий і чорний. Тест полягає в тому, щоб розсортувати ці вісім кольорів на чотири групи: спершу вибрати найбільш приємні, потім – просто приємні, потім – байдужі, і останніми залишаться відкинутими. У кожній групі по два кольори.

Інструкція. Пробіжіться поглядом по картках. Виберіть і відкладіть в сторону колір, який зараз найбільш Вам приємний. Прохання до Вас при цьому не заглиблюватися в роздуми і пов'язувати колір картки з кольором

одягу, шпалер, машини або улюбленої речі. Просто виберіть колір, який в даний момент найбільш симпатичний для Вас. Відкладіть картку в сторону. Потім виберіть найприємніший колір який залишилися. Відкладіть в сторону, праворуч від попередньої картки. повторюйте цю процедуру до тих пір, поки всі вісім кольорів не будуть проранжовано за рівнем зменшення «приємності».

Вивчення впливу мультиплікаційного мистецтва на емоційний стан дітей дошкільного віку ми почали з виявлення психологічного і фізіологічного стану дитини, для цього запропонували випробовуваним колірної тест М. Люшера. Індивідуальні дані представлені у діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1. Дані за колірною методикою М. Люшера

З ряду колірних переваг нас буде цікавити друга пара кольорів, тобто третя і четверта картки. Саме ці кольори показують, який дійсний стан речей на даний момент в житті дитини. Друга пара карток відображає внутрішній стан на даний момент і те, як обставини, що склалися примушують діяти.

Психологічний стан неможливо описати одним-єдиним кольором, тому картки розглядаються в парі. Основне смислове навантаження несе третій колір, четвертий доповнює і уточнює його значення. З діаграми ми бачимо, що 22,5% дітей (9 осіб) на третю позицію поставили жовтий колір, а в поєднанні з сірим, синім, червоним, фіолетовим кольорами стає зрозумілим, що діти відчувають тимчасове невдоволення. Їм здається, що оточуючі постійно їх гноблять, також превалює переживання, пов'язані з близьким оточенням дошкільників (батьків, бабусь, дідусів, друзів). А поєднання жовтого і зеленого кольорів показує, що навколо дітей зараз багато подій, в яких їм слід брати активну участь, зав'язувати контакти.

Йде закладка інформації на майбутнє; такий же відсоток (22,5%) дітей віддав перевагу червоному кольору. Поява червоного кольору на третій позиції означає, що в даний момент дошкільники сповнені енергії і готові боротися за себе і свою справу. Саме зараз може вийти те, що не виходило раніше, тому не варто пасувати. Адже червоний – це колір перемоги і могутності; 15% дітей (6 чоловік) надають великого значення відносинам і емоційна сторона цих відносин для них на першому плані. На це вказує обраний ними третій колір – синій. Ситуація вимагає від дошкільників пасивності, зараз не час їм різко змінювати своє життя. Дошкільники відчувають, що знаходяться в середовищі спокою або ж ситуація вимагає, щоб вони діяли спокійно.

Синій сприяє відпочинку, розслабленню; сірий колір вказує на те, що 12,5% дітей (5 осіб) відгородилися від світу і нічого не бажають робити і ні в чому брати участь. На даний момент у них життя стабільне, в ньому немає ні яскравих подій, ні гострих конфліктів, воно сірке і безрадісне. Можливо, дітей не покидає відчуття, що їм чогось не вистачає і через це не знаходять собі місця. Так чи інакше, сірий колір – це якийсь перепочинок, невизначеність, час обмірковування планів і закладки фундаменту на майбутнє; 12,5% дітей налаштовані воювати.

Поставивши картку чорного кольору на третю позицію, вони говорять про свої непомірні амбіції. Якщо хто-небудь з оточення відмовиться їх підтримати, то це може негативно відбитися на відносинах надалі. Вони незадовільні існуючим станом речей. Агресивно і наполегливо домагаються того, чого хочуть. Дошкільники потребують відпочинку і заспокоєння; всього лише 5% респондентів (2 особи) впевнені в собі, готові і налаштовані на успіх. Але, незважаючи на це вони мають потребу в розумінні та визнання з боку оточуючих; 5% дошкільників, ставлячи фіолетовий колір на третє місце, говорять про пріоритет емоційно-чуттєвої сфери. Цей колір може вказувати на пріоритет духовних категорій над матеріальними, догляд в релігію, містику; 5% дітям слід звернути увагу на самопочуття. Цей колір означає уповільнення, інерцію, застій, занепокоєння своїм здоров'ям. Так чи інакше, фізичні потреби виходять на перше місце, тіло вимагає уваги і турботи. Діти, які вибрали коричневий колір, стабільні – матеріально і емоційно, відчувають твердий ґрунт під ногами.

Таким чином, можна сказати, що майже половина дошкільників (45% респондентів) ексцентричні, так як червоний і жовтий кольори означають «Ударна сила волі» і «жвавість почуттів» відповідно ексцентрична людина впливає або на навколишнє середовище, або сприймає роздратування з навколишнього середовища. Якщо вона хоче сам впливати на навколишнє середовище, то поводитьсь по відношенню до свого оточення автономно (самостверджуючись). Якщо навпаки, шукає подразнень в навколишньому середовищі, то визначається навколишнім середовищем і є тому гетерономною (визначеним ззовні). Таким дітям властива енергійна діяльність, яка приносить задоволення від усвідомлення того, що щось зроблено відповідно до бажань. Вони відчувають потребу в пошуку нового і цікавого. Лише 10% дошкільників серйозно потребують комфорт і затишок. В існуючій ситуації вони відчувають себе невпевнено, тривожно і напружено. Потребують відчуття більшої безпеки і більш теплого отчєння.

Відчувають нагальну потребу в ідентифікації з улюбленими і ототожненні з прекрасним

Для досягнення мети методом випадкового вибору ми розділили дошкільників на 2 групи, таким чином, що в групі №1 і в групі №2 вийшло по 20 респондентів з однаковими показниками. При правильному підході радянські мультфільми здатні пробудити все краще, що є всередині кожного з нас. Саме тому групі №1 було запропоновано дивитися впродовж двох тижнів, починаючи з середи, тільки мультфільми радянського періоду. Наприклад, «Крихітка Єнот» (1974), «Івашка з Палацу піонерів» (1981), мультфільми про кота Леопольда (1975-1987), «Казка про лінь» (1976), «Мішок яблук» (1974), «Пригоди поросяти Фунтика» (1986), «Рівно о третій п'ятнадцять» (1959), «Кошеня на ім'я Гав» (1976-1982), «Коникгорбунець» (1975), «Всіх зловив» (1989).

В обраних мультфільмах звучала красива, правильна вимова, яка передає всю палітру почуттів і емоцій героя. Вони більш прості і зрозумілі дітям, але тим не менш, всі мультфільми різноманітні і неповторні, у кожного героя свій характер, емоції, голос.

Групі №2 так само, як і групі №1, необхідно переглядати мультфільми протягом двох тижнів, не залежно від періоду випуску мультфільму і країни. Тобто дошкільникам можна дивитися мультфільми радянського часу, так і сучасні, вітчизняного виробництва і не тільки. Наприклад, це «Пригоди Лунтика» (2006-2016), «Таємниці Гравіті Фолз» (2012-теперішній час), всі частини «Шрека», «Мадагаскару», «Тачки», мультсеріали «Свинка Пеппа» (2006-2016), «Люди Ікс» (1992-1997), «Час пригод» (2010-теперішній час), «Черепашки-ніндзя» (2012, 2018), «Фіксики» (2010-теперішній час), повнометражні мультфільми «Холодне серце» (2013) і весь мультиплікаційний цикл «Три богатиря» (2004-теперішній час).

Після двох тижнів перегляду мультфільмів радянського періоду (дивилася група №1) та сучасної мультиплікації (дивилася група №2), нами були повторно проведена методика: колірний тест М. Люшера. У тесті М.

Люшера друга пара колірних карток відображає внутрішній стан на даний момент. І так як смислове навантаження несе третій колір, а четвертий, всього лише, доповнює і уточнює його значення, то в таблицю 2.1 ми занесли колір третьої картки.

Таблиця 2.1.

Дані про колір третьої позиції

	Сірий	Синій	Коричневий	Зелений	Червоний	Фіолетовий	Жовтий	Чорний
1 група	1 5%	5 25%	0 0%	2 10	3 15%	3 15%	4 20%	2 10%
2 група	5 25%	1 5%	3 15%	2 10%	2 10%	3 15%	3 15%	1 5%

З таблиці видно, що 75% дошкільників групи № 1 знаходяться в пошуку нових відносин. Вони спокійні, чутливі, умиротворені (про що каже синій колір на третій позиції), товариські і потребують розуміння і співчуття. Так само респонденти мають естетичну орієнтованість. У них багата уява, яскравість почуттів. Діти наполегливі у відстоюванні власної індивідуальності. Їм властива енергійна діяльність, яка приносить задоволення від усвідомлення того, що щось зроблено відповідно до бажань.

70% дошкільників (14 дітей) другої групи відгородилися від світу, у них немає ніякого бажання ні в чому брати участь. Вони емоційно напружені, пасивні та обережні, що заважає гармонізації (починають лаятися з оточуючими). Нестійкі, невпевнені в собі і боязкі. Діти біжать від повсякденності, уникають конфліктів і нерозуміння оточуючих, йдучи в світ внутрішніх переживань. Перебільшують ворожість ставлення до себе інших. Переживають відчуття приниженості.

Таким чином, вітчизняні радянські мультфільми позначаються на емоційному стані дошкільників сприятливо. Діти з гурту №1 відкриті, вони готові йти на контакт, легко заводять нові відносини. Радянські мультиплікаційні фільми носять моралізаторський характер, і часто ця

мораль проявляється досить відверто. І, саме, тому дошкільники знають, що таке добре і що таке погано; як не варто ображатися через дрібниці; як потрібно прагнути до гарних і добрих відносин; як потрібно цінувати батьків. Мультфільми радянського періоду розвивають цікавість і бажання вчитися. Через мультфільми дитина засвоює моделі поведінки, способи дій, алгоритми досягнення мети.

Дуже часто у сучасних мультфільмах (дивилася група №2) виявляється спосіб агресії. Після перегляду тільки сучасної мультиплікації продовж двох тижнів, ми бачимо, що діти відгородилися від світу, вони емоційно напружені. Невпевнені в собі і біжать від повсякденності. Після колірного тесту М. Люшера групу №1 і групу №2 попросили співвіднести свій стан з рядом ознак за багатоступеневою шкалою.

Після двотижневого перегляду сучасних мультфільмів в групі №2 ми бачимо, що у 25% дітей пригнічений настрій з відтінком побоювання і тривоги, а також байдужості і дратівливості. Половина групи регулярно відчували якусь втому, вони пасивні (50%). Мляві рухи тіла, прості дії займають більше часу.

Таким чином, барвисті, швидкоплинні ілюстрації сучасної мультиплікації поглинають всю увагу дитини, на якийсь час, відриваючи її від реальності. Це негативно позначається на емоційному стані дошкільників, негативно відбивається на підсвідомості дітей. Після перегляду «старих» (радянського періоду) мультфільмів у дошкільників піднімається настрій, у них яскраві емоції, вони відкриті для спілкування з однолітками і дорослими. Також варто відзначити, що після перегляду діти не схвильовані внутрішніми переживаннями, а відчувають себе комфортно.

2.2. Методичні рекомендації щодо управління емоційною сферою дошкільників засобами мультиплікаційного мистецтва

Вільний час наших дітей часто пов'язаний з телебаченням. Особливо про це можна з упевненістю говорити про нашій сучасний світ, тому що

раніше для дітей на першому місці були різні ігри вдома і прогулянки на вулиці. Так як ми говоримо про дошкільний вік, то саме мультфільми грають велику роль в житті наших дітей.

Сьогодні по телебаченню показують величезну кількість як вітчизняних, так і зарубіжних мультфільмів. Якщо говорити про закордонні мультфільми, то в основному це мультфільми американського походження, які часто змушують задуматися про їх вплив на формування і розвиток психічного і емоційного стану дітей шкільного віку.

Згадаймо старовинні, мальовані мультфільми, які, дійсно, було приємно дивитися, так як вони були дуже природні і несли добро. Говорячи про сучасні мультфільми, які використовують новітні технології, наприклад спецефекти і комп'ютерну графіку, то відразу ж виникають численні запитання. Найчастіше такі мультфільми не несуть добра і миротворення, і, відповідно, завдають шкоди психіці дитини[16, с. 13].

В сучасному світі дуже мала кількість мультфільмів, для яких головним завданням було б моральне виховання дітей, які б служили не лише підручником, а й помічником для дитини, що б вона з легкістю могла розібратися в тому, що добре, а що погано. При виборі мультфільмів варто в першу чергу вирішити, які саме якості потрібно прищепити своїй дитині. Адже одні вчать дружбі і вірності, інші працьовитості і терпінню, треті взагалі розвивають логіку і ораторські здібності. Якщо правильно робити добірку дитячих картин, то з маленької дитини виросте справжня, щира і працьовита людина, що прагне допомагати оточуючим[12, с. 13].

За останні кілька років на екрани пострадянського простору вийшло кілька непоганих розвиваючих мультсеріалів, які допомагають дитині створювати свою думку про світ і пізнати його унікальність:

- «Пригоди Лунтика» – серіал про вигаданого прибульця, який недавно з'явився на світ і тепер разом з маленькими глядачами вчиться жити на Землі, крок за кроком осягаючи правила життя і спілкування. Сама ідея створення

мультфільму, безумовно, хороша, проте не так обрані фіолетові тони наводять на смуток, тому перегляд серіалу не бажаний.

- «Смішарики» – мультсеріал про кумедних круглих звірят, які живуть у світі без жорстокості і зла, постійно потрапляють в різні комічні історії і при цьому навчаються чомусь новому.

- «Фіксики» – мультфільм про вигаданих чоловічків, які живуть в техніці і при цьому чинять її. Чудовий яскравий мультфільм в ігровій формі розповідає маленьким глядачам про роботу предметів і техніки, яка застосовується в повсякденному житті. Чудовий сюжет, веселі пісні і повчальні історії – відмінний мультфільм, виконаний в кращих традиціях радянського кінематографа. Яскраві, барвисті мультфільми, створені в сучасному стилі і прекрасно озвучені.

На основі отриманих діагностичних даних педагог може вибрати найбільш ефективні засоби педагогічного впливу на емоційний розвиток дитини. Відповідним чином організована робота (заняття, спільна діяльність, самостійна діяльність) за емоційним розвитком дітей здатна не тільки збагатити емоційний досвід дитини, а й пом'якшити і навіть повністю усунути зазначені проблеми. Істотну роль в емоційному розвитку дітей молодшого шкільного віку здатні зіграти цілеспрямовані заняття [20, с. 32].

Основою роботи з проблемними в емоційному плані дітьми психологи пропонують зробити синтез методів групового психотренінгу і творчого дитячого театру. Тут суттю системи методів психологічного розвитку емоційної сфери є навчання дитини створенню особливого роду психологічної атмосфери, сприятливим чином позначається на емоційному стані, настрої почуттів і думок дитини, а, тим самим на характері її дій і вчинків. В кожному випадку потрібен індивідуальний підхід і підбір найбільш адекватні методи і засоби впливу [20, с. 33].

Наприклад, тактика виховних впливів щодо подолання агресивних проявів в поведінці дитини повинна будуватися в залежності від передбачуваної природи такої поведінки. В одному випадку слід ігнорувати

агресію і не фіксувати на ній увагу, в іншому – включити агресивні дії в гру, надавши їм новий сенс. Важливо показати дитині, що, перебуваючи в гніві або люті, вона може бути смішною. Часто агресивна поведінка дитини – це спосіб привернути до себе вашу увагу і увагу інших дітей. В цьому випадку необхідно заохочувати будь-які позитивні дії і тим більше конструктивні результати діяльності дитини, давати їй привабливі завдання, доручення, що вимагають рішучості і ініціативи, спиратися на позитивні якості, притаманні їй [21, с. 95].

Якщо дитина імпульсивно реагує на травмуючі ситуації, необхідно хвалити її в тих випадках, коли він стримується, намагається зважити всі «за» і «проти», потерпіти, звертатися до ігор, які залежать від терпіння. Можна використовувати групові завдання, успішність виконання яких залежить від включеності і зосередженості кожного, від здатності вчасно і добре виконати свою частину завдання. Таким чином, щоб допомога дитині в подоланні негативних емоційних станів була дієвою, необхідно вивчити її інтереси, схильності, бажання і переваги, поспостерігати, які предмети, дії і ситуації викликають позитивні емоції. Доцільно фіксувати ситуації, в яких вони виникають, а також відзначати об'єкти, які їх викликають. На основі цієї інформації можна відібрати завдання, які будуть відповідати інтересам дитини, при виконанні яких вона буде мати заслужений успіх і зможе виділитися.

ВИСНОВОК

Дошкільне дитинство психологи визначають як період першопочаткового складання особистості, розвитку активності як чинника пізнання, засвоєння морального досвіду. Такі вікові особливості, як емоційна чуйність, допитливість, здатність до наслідування, вразливість, створюють сприятливі умови для формування особистості як суб'єкта моральних ставлень. Важливим завданням є виховання культури людських стосунків, прищеплення навичок взаємної поваги у спілкуванні та спільній діяльності, уміння дотримуватися простих норм співжиття, керуватися соціально значущими цінностями. Свій вплив на емоційний розвиток надає розвиток пізнавальної сфери особистості, зокрема, включення мови в емоційні процеси, що призводить до їх інтелектуалізації. Протягом дошкільного дитинства особливості емоцій проявляються внаслідок зміни загального характеру діяльності дитини і ускладнення стосунків з навколишнім світом. Арт-терапія володіє безперечною перевагою перед іншими – заснованими на вербальній комунікації – формами психотерапевтичної роботи. З англійської мови поняття «арт-терапія» означає «лікування, засноване на заняттях художньою творчістю». Останнім часом арт-терапевтичні методи широко почали застосовуватися в сфері освіти. Арт-терапія дає можливість раннього виявлення групи ризику розвитку емоційних і поведінкових порушень і застосування щодо них програм раннього втручання, а також підвищення ефективності лікувально-реабілітаційних заходів. Крім того, впровадження арт-терапії в освіту може сприяти розвитку в учнів різних психічних якостей і властивостей особистості, що мають велике значення для їх успішної психосоціальної адаптації. Мультфільми, повинні відповідати віковим особливостям дітей, так як завдяки мультфільму дитина пізнає навколишній

світ, розвивають у дитини почуття жалю, співпереживання, формують ціннісні орієнтири. При перегляді мультфільму необхідно залучити уваги глядача, зосередити його до розуміння істини, будити інтерес, допитливість. Знайомство з новим викликає здивування, радість відкриття і інші пізнавальні емоції. Таким чином, мультфільми впливають на почуття, на самосвідомість і співпереживання, формують цінності глядача, дають нові знання про навколишній світ, стимулюють пізнавальну активність. При підборі мультфільму дорослий повинен брати активну участь у виборі фільму для перегляду, відповідно до психічних і вікових особливостей дошкільників, тривалість мультфільму не повинна перевищувати 15-20 хв.

З розвитком медіатехнологій проблема впливу мультиплікації на дітей та їх емоційний стан стає все більш актуальною. Більшість дослідників, що займаються цією проблемою, вважають, що мультфільм надає незаперечну вплив на формування особистості людини починаючи з самого раннього віку. Метою даної роботи було виявлення мультиплікаційного впливу на емоційний стан дітей дошкільного віку. Була висунута гіпотеза про те, що мультфільми, в яких більше добра, сприяють гармонійному розвитку дитини, а ті, в яких де є насильство, можуть підірвати емоційний стан дітей дошкільного віку і розвивати у них тривожність, агресію, невпевненість в спілкуванні з дорослими і однолітками. Проведено детальний аналіз мультфільмів радянського періоду і сучасних повнометражних вітчизняних і зарубіжних фільмів. З аналізу стало ясно, що мультфільми сучасного характеру негативно позначаються на емоційному стані дитини. Вони складні для розуміння, що сприяє мінімальному формуванню мислення і призводить до поверхневого бездумного сприйняття. Що стосується радянських мультиплікаційних фільмів, то там, навпаки вони більш сприйнятливі і зрозумілі дітям, що немало важливо для розвитку мислення в такому ранньому віці. З метою виявлення впливу мультиплікаційних фільмів на емоційний стан дітей молодшого шкільного віку нами була проведена методика: колірний тест М. Люшера.

За результатами проведеного емпіричного дослідження можна сформулювати наступні висновки: надзвичайно мінливі ілюстрації сучасної мультиплікації негативно позначаються на емоційному стані дітей, і негативно відбивається на підсвідомості. Більшість сучасних мультфільмів рясніють насильством, агресією, що травмує психіку дитини, вчить неправильним прикладів. Діти після перегляду таких мультфільмів емоційно напружені, пасивні та обережні, що заважає гармонізації стосунків із дорослими і однолітками. Яскраві емоції викликають мультфільми радянського періоду. Після перегляду діти не схвильовані внутрішніми переживаннями, відчувають себе комфортно. На емоційному стані перегляд радянської мультиплікації позначається сприятливо, діти стають більш відкритими в спілкуванні; вони легко і швидко заводять нові знайомства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре. М.; Воронеж, 2010. 234 с.
2. Абрамкина С.Н. Психолого-педагогическая коррекция страхов у дошкольников / Научно-методический электронный журнал Концепт. 2015. Т. 10. С. 276-280.
3. Андреева А. А. Арт-терапия в работе с эмоциональной сферой младших школьников / Педагогическое мастерство: материалы VI междунар. науч. конф. (г. Москва, июнь 2015 г.). М.: Буки-Веди, 2015. С. 87-89.
4. Араптанова О. А. Анализ современного детского мультфильма как аудиовизуального медиатекста с воспитательным потенциалом (на примере российского мультфильма «Маша и медведь») / Медиаобразование. 2012. № 3. С. 8–26.
5. Аромштам, М. Дети смотрят мультфильмы: психологопедагогические заметки. Практика производства мультфильмов в детском саду. Аромштам. М.: Чистые пруды, 2006. 32 с.
6. Афанасьева Т. В. Развитие эмоциональной сферы дошкольников в процессе театрализованной деятельности / Воспитатель ДОУ. 2016. №2. С. 65.
7. Бабаева Т. И. Социально-эмоциональное развитие дошкольников в детском саду: метод.советы к программе «Детство». СПб.: Детство-Пресс, 2002. 87 с.
8. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: Вища школа, 2007. 542 с.

9. Буре Р.С. Социально-нравственное воспитание дошкольников. Методическое пособие . М.: «Мозаика-синтез», 2011. 80 с.
10. Буре Р.С. формирование нравственно-ценного поведения у дошкольников / Управление ДОУ. 2006. №7. С. 61-71
11. Бурухина А. Ф. Мультфильм в воспитательно-образовательной работе с детьми // Воспитатель дошкольного образовательного учреждения. 2012. № 10. С. 60–71.
12. Вавилова И. Н. Формирование нравственной воспитанности личности ребёнка в условиях дошкольного образовательного учреждения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Екатеринбург. 2009. 242 с.
13. Вараксина А. В. Анализ программ коррекции страхов у младших школьников средствами арт-терапии // Молодой ученый. 2015. №21. С. 700.
14. Веракса Н.Е. Способы регуляции поведения у детей дошкольного возраста / Вопросы психологии. 1996. №3. С. 14-26 .
15. Вотина О.М. Формирование эмоционально-нравственного опыта детей в дошкольном образовательном учреждении и семье: дис. ... канд. пед .наук:13.00.02. М., 2005. 203 с.
16. Гольева Г. Ю. Исследование психолого-педагогической коррекции страхов у детей младшего школьного возраста / Концепт. 2015. № 2. С. 13.
17. Дубинская Е. Методы арт-терапии в работе с дошкольниками / Дошкольное воспитание. 2015. № 5. С. 27.
18. Елецкая М.А. «Хороший» и «плохой»: образы героев мультфильмов советской и постсоветской эпох / Человек. 2008. №2. С. 144-156
19. Ермизина Е.В. Мультфильмы дети: от контента к пониманию / Мир психологии. 2010. №1. С. 51-68
20. Эмоциональное развитие дошкольника : пособие для воспит. дет.сада / под ред. А. Д. Кошелевой. М. : Просвещение, 1995. 176 с.

21. Житная И.В. Педагогическая поддержка социально-коммуникативного развития детей дошкольного возраста / Известия Южного Федерального университета. Педагогические науки. 2015. №5. С. 94-101
22. Житная И.В. Педагогические условия развития эмпатии в дошкольном возрасте / Воспитатель дошкольного образовательного учреждения. 2012. №3. С.94-101
23. Запорожец А.В. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1996. 342 с.
24. Казакова Р. Г. Мультипликация как вид кинематографического искусства и ее влияние на развитие детей / Воспитатель дошкольного образовательного учреждения. 2012. № 12. С. 26–40.
25. Карелина И. О. Возрастные и индивидуальные особенности развития эмоциональной сферы детей. Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2011. 63 с.
26. Карелина И. О. Развитие понимания эмоций в период дошкольного детства: психологический ракурс : монография. Прага : Издательский центр «Академия», 2017. 176 с.
27. Колягина В. Арт-терапия и арт-педагогика для дошкольников. Учебно-методическое пособие. Издательство: Прометей, 2016. 164 с.
28. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошкольников / Под ред. О. А. Шаграевой, С. А. Козловой. М. : Издательский центр «Академия», 2003. 176 с.
29. Крейн У. Теории развития. СПб, 2002. 234 с
30. Куниченко О. В. Особенности воспитания нравственного поведения старших дошкольников средствами мультипликационных фильмов : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Волгоград, 2015. 223 с.
31. Мазурова М. В. Влияние мультфильмов на игру детей / Психолог в детском саду. 2011. № 1. С. 100–111.
32. Маклаков А.Г. Общая психология СПб: Питер, 2001. 453 с.

33. Назарова Н. Изучение возможностей арт-терапии в развитии эмоционального интеллекта при психических расстройствах // Исцеляющее искусство: Международный журнал арт-терапии. 2017, Т.20. №3. С. 23-43.
34. Немирич А. А. Дошкольники и современное мультипликационное кино: проблемы и пути их решения / Дошкольная педагогика. 2012. № 2. С. 9–11.
35. Никольская И.М. Арттерапия терапия изобразительным искусством // Детская психиатрия / Под ред. Э.Г. Эйдемиллера. СПб.: Питер, 2005. 342 с
36. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі : монографія. [2-ге вид]. Ніжин : Аспект-Поліграф , 2011. 480 с.
37. Пролкс Л. Групповая арт-терапия с маленькими детьми и их родителями // Арт-терапия новые горизонты / Под ред. А.И. Копытина. М.: Когито-центр, 2006. 342 с.
38. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер Ком, 1999. 720 с.
39. Сихаджокова О. Ю., Крылова В. В. Влияние современных мультфильмов на социальное развитие детей старшего дошкольного возраста / Молодой ученый. 2016. №9.3. С. 27-29.
40. Соколова М. В. Мультфильмы для современных дошкольников / Современное дошкольное образование. Теория и практика. 2011. № 2. С. 64–69.
41. Сперанская Г. Л. Развитие речи дошкольников с использованием сюжетной видеозаписи : метод. пособие. СПб. : Речь, 2007. 208 с.
42. Чепикова Л.В. Педагогические условия воспитания основ нравственной культуры у детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста: автореф. ... дис. канд. пед наук: 13.00.01. Смоленск, 2007. 21 с.

43. Щетинина А. М. Социализация и индивидуализация в детском возрасте : учебное пособие. Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2004. 132 с.
44. Щетинина А.М. Восприятие и понимание дошкольниками эмоционального состояния человека/ Вопросы психологии. 1994. 342 с.
45. Шустова О. Неисчерпаемый потенциал мультипликации / Искусство в школе. 2004. №2. С.88-91

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Марчук Альона Олександрівна учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

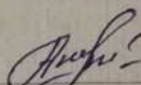
ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

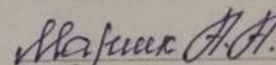
- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату на одному з спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах висночно і метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків і метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;

- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

08.04.2020
(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА

про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (денна форма)

Автор роботи	Марчик А.
Назва роботи	Управління емоційними станами дитини дошкільного віку засобами мультиплікаційного мистецтва
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Лось О.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002507747
Результати перевірки	Схожість 15,6%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Собоць